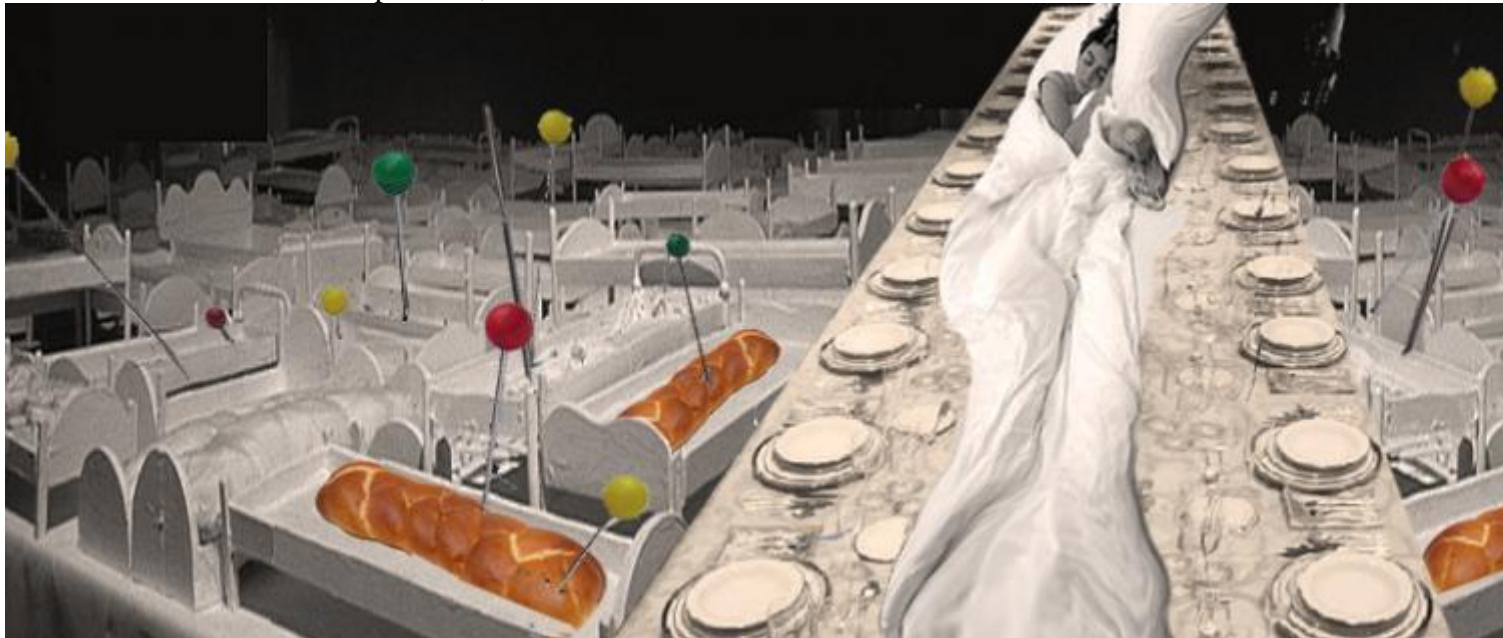

Et sammensurium af læsninger

Indsendt af Admin den 19 september, 2012 - 11:03

Sigrid Bennike: Madrummet

Tender Buttons blev udgivet for første gang i 1914, men kom først i dansk oversættelse ved Peter Laugesen 90 år senere i 2004, med titlen *Ømme Dupper*. Samlingen består af en række korte prosalyriske forløb, skrevet i avantgardistisk stil. Hvis man under læsningen af denne artikel skulle få lyst til en smagsprøve, findes *Tender Buttons* frit tilgængelig som E-bog på amerikansk her: [Gertrude Stein: *Tender Buttons*](#). [1]

Gertrude Stein er i den brede befolkning her i landet nok mest kendt som parisisk salonværtinde for adskillige mere kendte mandlige modernistiske forfattere og kunstnere såsom Hemmingway og Picasso. Hun var egentlig amerikaner og i høj grad forfatter, dramatiker og foredragsholder i egen ret, dog af mere avantgardistisk tilsnit. Kun begrænsede dele af hendes litterære værk findes på dansk. Det er først indenfor de senere år, at der i Danmark er vokset en større interesse for hende, som selvstændig kunstner.

Svend E. Kristensen: <http://www.medietogmasken.dk/> [2]

Sofie Lebech: <http://sofievolquartzlebech.dk/> [3]

Sigrid Bennike: <http://sigridbennike.dk/> [4]

Lucky Motel: <http://www.facebook.com/teaterluckymotel> [5]

Af Vibeke Nielsen

I begyndelsen af sommeren blev Gertrude Steins prosalyriske samling *Tender Buttons* omsat til performance-installationen *Ømme Dupper*. Udstillingsstedet Overgaden på Christianshavn lagde i tre dage hele anden sal til. Udstillinger, aktioner, lydkunst og performances havde på hver sin måde forbindelse til det skriftlige værk. Projektet blev produceret af teateret Lucky Motel efter idé af instruktør Petra Berg Holbek.

Bevægelse og kraft

Efter at alt var vel overstået talte Overgrunden med tre af de involverede: Performer og medinstruktør Sofie Lebech og performer Svend E. Kristensen, samt scenograf Sigrid Bennike. De havde bud på læsestrategier og tolkningspraksisser, alternative til dem, som er formet på baggrund af perspektiver, kendt fra professionelle litterater, såvel som vores egen lystlæsning. Alle tre havde som udfordring at dramatisere og iscenesætte et værk, der sætter store spørgsmålstejn ved ordenes, tingenes og handlingernes essens. Et citat af Stein selv illustrerer fint hendes kunstneriske vinkel:

"As I say a motor goes inside and the car goes on, but my business as an artist was not with where the car goes but with the movement inside that is of the essence of its going."

Groft sagt: Motorens kraft var for Stein mere interessant end bilens bevægelse. Ved blot at snuse en smule til siderne af *Tender Buttons* får man en klar fornemmelse af avantgardistisk poesi, men ikke af moderne drama. Hvordan kan man performe et værk, hvis skaber ikke var interesseret i handlingens fremdrift?

Hvad er hun?

Da den primære instruktør Petra Holbek under forarbejdet valgte at trække sig, blev det i meget høj grad op til de enkelte kunstnere, musikere og performere at bidrage med deres egen tolkning af *Tender Buttons*. *Ømme Dupper* blev dermed ikke et entydigt værk, men nærmere et sammensurium af handlinger, lyde, rum, ting og billeder, hvor de enkelte deltagere havde hver deres tilgang.

Der er tradition for at forstå Steins værker som flerperspektiviske. Metoderne til at vise dette har været meget forskellige som tiderne og teknologierne er skiftet. I opsætninger af hendes dramaer har en vej til anskueliggørelse af mangfoldigheden i perspektiver været via udstrakt brug af multimedier. På den anden side har det rent visuelle aspekt af det flerperspektiviske også været set i retning af modernistisk kunst. Blandt andre har Stein skrevet flere portrætter af Picasso, senest i 1938.

Under arbejdet med *Ømme Dupper* blev Steins mange perspektiver fremhævet af forskellige optikker på læsning. Performerne og de udstillingsansvarlige læste *Tender Buttons* med henblik på praktisk brug i et fælles værk, men med hver sit afsæt i kunstnerisk personlighed og professionel tilgang. Tolkningen af Steins intention og person blev således central. Sofie Lebech formulerede skismaet omkring det flerperspektiviske i forhold til det skriftlige værk *Tender Buttons* sådan:

"*Tender Buttons* handler netop om at fokusere på en eller anden form for skønhed ved hverdagslige objekter og beskriver de her ting, ord og objekter og tid og alle de fænomener, der omgiver os hele tiden. Men hvordan den her skønhed så skal formgives, det er dér, der så kommer nogle helt forskellige oplevelser. Og Gertrude Stein er så meget sin egen, at hvis du bruger hende som udgangspunkt – det kan man egentlig ikke, for man kan i hvert fald ikke oversætte det direkte, for hvad er hun?"

Sigrid Bennike: Examination Room

Image not found

file:///home/www/overgrunden.dk/sites/default/files/styles/artikel-uden-sidebar/public/Examination%20Room_1.jpg

Sigrid Bennike: Examination Room

Møderum i farver

For scenografen Sigrid Bennike var det personlige møde med teksten, såvel som med instruktører og performere af central betydning for hendes læsning. Denne arbejdsmetode betød, at resultatet af hendes tolkninger meget hurtigt blev influeret af andres:

"Det handler nok meget om at forbinde sig til teksten. Jeg læser teksten og prøver at se om teksten forbinder sig til noget inde i mig, så mit kunstneriske univers tager farve af hendes ord. Noget af det, man ser i scenografien, kan man jo meget tydeligt se, at det er mig, der har lavet det. Hvis det havde været en tekst af en anden, ville det stadig have været mit univers farvet af den forfatters univers. Så det bliver jo et møde på en eller anden måde."

I dialog med instruktørerne og performerne skabte Sigrid Bennike tre rum. Rent strukturelt svarede dette til, at der findes 3 hovedafsnit i bogen *Tender Buttons: Objects, Food, Rooms*, men hverken deres overskrifter eller indhold svarede umiddelbart til installationens inddeling. Et rum uden vinduer blev til *Examination Room* hvor små aflukker var adskilt fra helheden med rå presenning og kroge fra lastbiler. Et gennemgangsrum blev til *Madrummet*, hvor der vedvarende blev bagt og braset dagene i gennem. Og *Haven/Biblioteket* lå i det rum på Overgadens første etage, som er naturligt oplyst gennem nogle meget store vinduer. Der var performances og aktioner i alle tre rum.

Sigrid Bennikes læsestrategi var i første omgang springende og frit associerende, ikke analytisk og metodisk. Hun ledte efter idéer til rumlige strukturer, fysiske genstande og visuelle elementer uden at læse bogen fra ende til anden. Om selve arbejdsprocessens forløb fortalte hun, at:

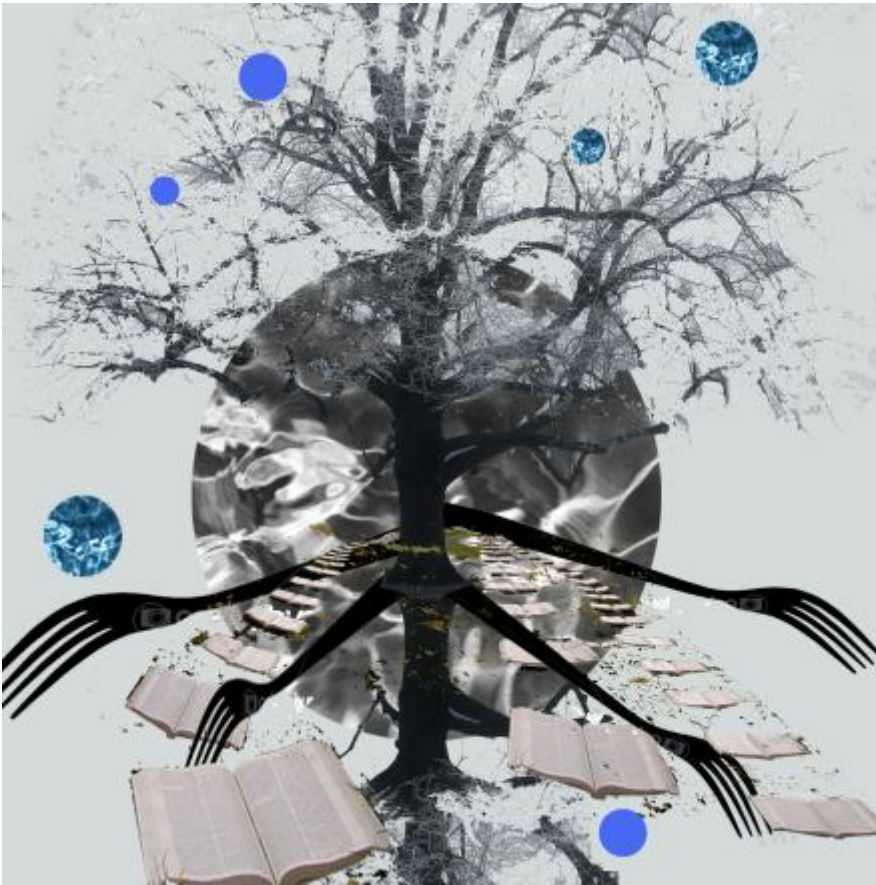
"Jeg har brugt de dele af bogen med små billedfragmenter, altså: en kotelet, en hat. Der har jeg sat mig ned og læst dem, en her og en der, en her og en der, en her og en der, Og det første jeg så gjorde var at lave nogle lister med nogle objekter og materialer, som jeg intuitivt fik lyst til at arbejde med ud fra det. Det var en associativ proces."

Herefter blev listerne sendt frem og tilbage mellem hende og instruktøren Petra Holbek. Sigrid Bennike brugte sin intuition for at skabe ny kunst. Det flerperspektiviske kom til udtryk i kraft af en fragmenteret dialog med værket, med de medvirkende, men også med andre billedskaberes arbejder. Collager skabt på basis af flere – også andre kunstneres - perspektiver blev resultatet, som dannede det endelige grundlag for udformningen af scenografien:

"Og det jeg så gjorde bagefter var, at jeg lavede en serie collager og fandt en masse associationsbilleder, også andre kunstneres værker. Og på et tidspunkt nåede vi så frem til at det skulle være de tre rum: *Haven/Biblioteket*, *Examination Room* og *Madrømmet*. Også fordi det er det her meget domesticerede univers. De tre collager henholder sig direkte til de tre rum."

Stof i strimler

Haven/Biblioteket var et af de steder i performance-installationen, hvor publikum selv blev lokket til alternative læsestrategier og metoder til søgning af information. De blev opfordret til at sætte sig ved bogstationer og klippe ord ud af bøger. De udklippede ord kunne de frit sætte på nålepuder i vilkårlig orden. Konteksten, ordene blev valgt i, var helt vilkårlig. Til sidst var nålepuderne oversået med tekst. Bogsamlingen var således ikke udvalgt på baggrund af titler og vidensindhold, som i et traditionelt bibliotek, men på basis af omslagenes æstetiske fremtoning. Der var heller ingen velordnede hyldestrukturer i biblioteket. Nogle af bøgerne lå tværtimod på gulvet, hvor de tjente til at holde otte stofstrimler. Tekstilerne tegnede antydningen af et luftigt skørt, idet de hang ned fra torsoer, sat op på væggen. Andre lå omkring bogstationernes små borde og store puder. For læsere og publikum blev tolkningerne til gennem improvisationer og handlinger i rummet, ikke blot gennem selve fordybelsen i bøgernes tekster.

Sigrid Bennike: Haven/Biblioteket

Indre arkæologi

Træthed, læsetempo og fællesskab opfattes normalt ikke som vigtige elementer i den analytiske forståelse af den litterære tekst, når den formidles direkte fra bog til læser, en til en. I hvert fald ikke blandt professionelle læsere for hvem veludhvilet og klarsynet saglighed stadig regnes for en vigtig ingrediens i den videnskabelige objektivitet og journalistiske troværdighed. Men netop udmattelsen fremhævede performer Svend E. Kristensen som helt central i forhold til tolkningsarbejdet. Om søndagen, i slutningen af 3 dages intensivt arbejde, slog trætheden for alvor igennem hos de optrædende. Nu opstod en særlig fællesfølelse. Og denne havde stærk indflydelse på de optrædendes afkodning af tekstlagene. Pludselig opstod en særlig slags fællesfølelse, som fik stærk indflydelse på de optrædendes afkodning af tekstlagene.

I *Haven/Biblioteket* lå også en stor bunke jord. Her fandt en arkæologisk udgravning af en kvindelige performer sted. Under indflydelse af trætheden og fællesfølelsen affødte det arbejde for Svend E. Kristensen en ny erkendelse af, hvad en informationsøgningsproces også kan være:

"Dér om søndagen - jeg blev langsomt ved at grave hende fri, og den der langsomhed der lå i det, lige pludselig så opdagede jeg en anden måde at få information på. Altså, hvis nu vi siger, der var teksten om Øjet, jeg sidder på internettet og samler information. Og så, når langsomheden sætter ind på den måde, så begynder tingene at springe indefra. Og der kom også en erfaring med der: At information er ikke bare det vi henter udefra. Der var igen nogle gnister der sprang fra grundidéen. Om at det virkelig er værd også at lave nogle ting ekstremt langsomt. Og med ekstrem omhu. Og med ekstrem ømhed."

Relikvier og regler

Teksten om Øjet var et foredrag, Svend E. Kristensen var blevet bedt om at skrive og optræde med flere gange i løbet af weekenden. Dette tog direkte udgangspunkt i *Tender Buttons*:

"Petra havde lavet et oplæg, hvor der stod: Du skal stå og foredrage om øjet, omgivet af en masse køjne. Det var det eneste jeg vidste. Og så skulle Petra få lavet den tekst sammen med nogle studerende. Og da vi så tog over og fandt ud af, at vi godt kunne gennemføre uden Petra, så stod jeg jo med det her alene."

Manglen på dramatik i *Tender Buttons* blev hurtigt et problem. Han fortalte om sin læsestrategi, at han havde fokus på de handlinger, som teksten kunne sætte i gang:

"Jeg har ikke læst den hele. Også fordi jeg synes, den var svær at læse. Fordi jeg blev ekstremt meget i tvivl, om jeg syntes, det var godt, overhovedet. Jeg var sådan lidt: Hvad er meningen, at jeg skal få ud af det her? da jeg bare sad med den som ren tekst. Jeg havde sådan en fornemmelse af - Er det enormt selvrefererende? Er det ligesom, når jeg sætter mig ned og refererer, ikke ud i den blå luft, men over nogle hændelser, jeg har oplevet i det daglige og så sidder og broderer lidt på det?"

"Så var jeg jo nødt til at gå lidt kunsthistorisk til værks og sige: Det har måske meget med perioden at gøre. Altså, står vi her med et museumsrelikvie...fra en periode, hvor det var vigtigt, at der var nogle, der brød med en måde at skrive på?"

Hvor Sigrid Bennikes læsestrategi var mundet ud i nye billeder, mundede Svend E. Kristensens ud i en ny prosatekst: *Det evigt feminine i anledning af dissektionen af en gris* af Kasper Nørgaard Thomsen. Han henvendte sig til forfatteren for at få ham til at tage et opgør med Stein. Denne tekst blev til i spændet mellem Steins handlingsanvisninger og protesten imod dem:

"Vi er gået videre, der er nogle, der har brudt med hendes måde at skrive på og som måske samtidig har samlet noget op derfra, eller kan skrive som de gør nu, fordi hun har eksisteret. Der synes jeg egentlig, at Kasper, som er meget vildere og meget mere rå, har nogle meget stærke følelsesnedslag, men også har det dér, som der står i *Ømme Dupper* - ikke at bruge for voldsomme udtryk, men arbejde med de små ord. Det er jo en af hendes regler for det hun skriver, i hvert fald som jeg har forstået det."

Gentagelser

Performeren og medinstruktøren Sofie Lebech optrådte også med foredrag, men hun valgte at tage udgangspunkt i Steins egne fra samlingen *Lectures from America*. Især foredraget *Portraits and Repetition* kunne hun se perspektiver i. Dette foredrag handler grundlæggende om, hvordan gentagelser ikke kan finde sted i livet, men det tematiserer også Steins arbejdsmetode og inddrager *Tender Buttons* som eksempel.

Tidligere, da Sofie Lebech var litteraturstuderende, læste hun Steins poesi, men med en analytisk vinkel og i tavshed. Dengang var hendes læsestrategi præget af en større autoritetstro i forhold til teksternes nedskrevne integritet:

"Men når man har siddet i det, og man er kommet igennem sit studie, så er der en vis tryghed i at...jamen, jeg må egentlig gerne bare lege med det, fordi jeg føler ikke, at det er et stort mysterium."

Nu, hvor hun indtog rollen som performer, valgte hun i stedet en mere respektløs læsestrategi. Hun skar i teksterne, satte dem sammen på ny og skrev dem sågar om. Uddrag fra foredraget *Portraits and Repetition* blev parret med uddrag fra *Tender Buttons*, samt et portræt af et ord: *Play*. I introduktionen til sin optræden erklærede hun inderligt ironisk, at nu ville hun gentage foredraget *Portraits and Repetition*.

Som hos Svend E. Kristensen var tempoet og rytmen i fremførelsen vigtig for hendes tolkning. Men for hende var det musikalske aspekt også centralt for læsestrategien:

"Det var faktisk bare det, der var mit mål. Det var egentlig meget, jamen hold da op, jeg har dels fundet en tekst, hvor hun siger noget om, hvordan hun arbejder. Men det, der er fantastisk ved den måde teksten er skrevet på er, at den også gør det, samtidig – det vil sige, at ved at jeg sidder og performer den i den der rytme og i det der tempo, så prøver tilskuerne selv at være inde i sproget. Ligesom hvis man dansede eller sådan...og jeg er overhovedet ikke musisk, men jeg ser det fuldstændig som at være inde i musik at sige Gertrude Steins tekster. Ligesom hvis du føler dig fysisk til stede i et eller andet sprog. Og det kan du så, hvis du virkelig har tempo på også prøve at få tilskuerne til at føle. "

Da hun øvede sit foredrag op til *Ømme Dupper* gjorde hun en interessant erfaring omkring netop højt-læsningens styrker. Den engelske udgave af *Tender Buttons* var svær at forstå, når hun læste den i tavshed, hvor Peter Laugesens danske oversættelse var lettere tilgængelig. Men så skiftede hun taktik:

"Da jeg skulle i gang med forarbejdet, begyndte jeg at læse højt. Lige pludselig fattede jeg ingenting på dansk. Når jeg læste det engelske højt, gav det mening, netop på grund af...noget man jo ikke altid hører, når man læser det indenad, for der læser man ordenes mening. Og så hører man ikke den mening, der er i for eksempel allitterationer og forskellige bogstavrim, som bare gør det meget lettere at forstå."

I *Portraits and Repetition* formulerer Stein faktisk dette meget præcist sådan her:

"Anyway that is the way it is. And you hear it even if you do not say it in the way I say it as I hear it and say it."

Artiklen er skrevet af Vibeke Nielsen, september 2012.

[Margin](#) [6]

Source URL (retrieved on 06/26/2019 - 22:32): <http://overgrunden.dk/?q=node/66>

Links:

[1] http://www.gutenberg.org/catalog/world/readfile?fk_files=1499742

[2] <http://www.medietogmasken.dk/>

[3] <http://sofievolverquartzlebech.dk/>

[4] <http://sigridbennike.dk/>

[5] <http://www.facebook.com/teaterluckymotel>

[6] <http://overgrunden.dk/?q=margin>